

Jongerenparticipatie en ervaringsdeskundigheid: JA! Maar hoe?

*Een participatief onderzoek naar de invloed van jongeren binnen en
op de jeugdhulp*

Jongerenparticipatie en ervaringsdeskundigheid: JA! Maar hoe?

*Een participatief onderzoek naar de invloed van jongeren
binnen en op de jeugdhulp*

STROUPOOM
Samen naar steeds
betere jeugdhulp

A STICHTING
ALEXANDER

Auteurs

Janneke van der Avoort
Anne Thijssen

In opdracht van

Jongeren als stakeholder, onderdeel van het
programma StroomOp

© Stichting Alexander
Amsterdam, december, 2021

Inhoud

Dankwoord	5
1. Inleiding	6
Leeswijzer	7
2. Methode	8
Vraagstelling	8
Onderzoeksopzet en uitvoering	8
De klankbordgroep	8
De respondenten	8
Jongeren	8
Professionals	9
Kwalitatieve analyse	9
3. Resultaten	10
Begripsverheldering	10
Invloed uitoefenen	10
Gelijkwaardigheid	10
Actoren	11
Professionals	11
Ervaringsdeskundige/-professional	12
Instelling	12
Overheid	12
Uitdagingen	12
4. Conclusie	14
5. Aanbevelingen	15
Neem jongeren serieus	15
Laat iets van jezelf zien	15
Blijven bevragen	15
Faciliteer participatie	16
Sluit aan bij de context van jongeren	16
Match je taalgebruik	17
Geef vertrouwen, maar wees ook betrouwbaar	17
Werk samen en maak jongeren mede-eigenaar van hun proces	17
Zie ervaringskennis als gelijkwaardige kennisbron	18
Wees transparant	18
6. Bijlagen	19
Leidraad interviews met jongeren	19
Leidraad interviews met professionals	21

Dankwoord

Om te beginnen willen we de geïnterviewde jongeren bedanken voor hun deelname aan het onderzoek en hun openheid in het delen van hun eigen ervaringen. Daarnaast zijn we de jongeren uit de klankbordgroep dankbaar voor hun scherpe feedback en betrokkenheid bij het onderzoek. Ook willen we graag de professionals bedanken voor hun deelname. Hun bevologenheid over jongerenparticipatie heeft ons geïnspireerd tijdens de uitvoering van dit onderzoek. Hellen Houterman en Mohini Awadhpersad, dankjewel dat we met dit onderzoek dit belangrijke onderwerp op de kaart konden zetten! Bovendien waren jullie erg waardevol bij de werving van de respondenten en is jullie passie over dit onderwerp door het hele project te voelen. Ten slotte willen we Aimy Ogaeri en Tarik Pehlivan bedanken voor de fijne begeleiding waaronder de wekelijkse check-in momenten en de opbouwende feedback. We hebben veel van jullie geleerd!

1. Inleiding

Om goede jeugdhulp te bieden, is in dialoog komen én blijven met jongeren (en ouders) over hun perspectieven op goede jeugdhulp belangrijk. Jongeren zijn tenslotte de eindgebruikers van de hulp. Wie kan er beter oordelen en inzicht verschaffen in die aspecten van de jeugdhulp die hen moeten helpen dan de jongeren zelf. Wanneer ervaringskennis en jongerenparticipatie de basis zijn voor de organisatie en uitvoering van de jeugdhulp, zal de kwaliteit van de jeugdhulp ook beter worden. Dit klinkt allemaal heel logisch, maar voor veel jongeren in de jeugdhulp is invloed uitoefenen op de zorg die ze willen krijgen niet vanzelfsprekend.

Belangrijk is dan ook inzicht te krijgen in werkzame factoren om jongeren meer te laten participeren. Met het project Jongeren als stakeholder in jeugdhulp streeft StroomOp ernaar dat jongeren een vanzelfsprekende en gelijkwaardige samenwerkingspartner worden op alle niveaus van invloed. Of het nu gaat om het eigen hulptraject, het beleid van de (zorg-)instelling of het beleid van overheden.

Als onderdeel van dit project is door twee studenten onder begeleiding van Stichting Alexander participatief onderzoek uitgevoerd naar de wijze waarop jongeren optimaal invloed kunnen uitoefenen binnen en op jeugdhulp(beleid). Stichting Alexander is een landelijke organisatie voor jongerenparticipatie en participatief jeugdonderzoek. Samen met kinderen, jongeren, ouders, professionals en bestuurders realiseren we zinvolle en duurzame invloed van jeugd in onderzoek, beleid en praktijk. In een eerdere fase van dit project hebben twee onderzoekers van Stichting Alexander een onderzoeksopzet en interviewleidraden gemaakt. Er zijn zes interviews met professionals en twee interviews met jongeren gehouden om zo inzicht te krijgen in de *best practices* over de inzet van ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie binnen projecten, organisaties en instellingen. De bevindingen uit deze casusbeschrijvingen zijn ook in dit onderzoek meegenomen.

Daarbij bouwt dit onderzoek voort op eerdere bevindingen van het GEWoon onderzoek. Dit onderzoek naar de definitie en positie van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp heeft Stichting Alexander in samenwerking met ExpEx en het Nederlands Jeugdinstituut onlangs uitgevoerd. De afkorting GEWoon staat voor Gelijk, Eigen en Wijs. In dit onderzoek is het begrip ervaringsdeskundigheid verhelderd en zijn de risico's en verbeterpunten voor de inzet van ervaringsdeskundigheid in kaart gebracht. Dit allemaal vanuit het perspectief van ervaringsdeskundigen zelf. In dit onderzoek zal naast ervaringsdeskundigheid ook jongerenparticipatie centraal staan. Er zal vooral gekeken worden naar hoe jongeren een gelijkwaardige en vanzelfsprekende samenwerkingspartner kunnen worden in de jeugdhulp. Hierbij worden verschillende systeemniveaus bekeken: van het individueel hulptraject, tot de instelling/organisatie, tot het beleid van gemeenten en de Rijksoverheid.

Leeswijzer

De indeling van het rapport is als volgt:

In **hoofdstuk 2** staan de onderzoeksvraag, de onderzoeksopzet en –uitvoering beschreven.

In **hoofdstuk 3** vind je de resultaten van de interviews. Dit zijn de perspectieven van de jongeren aangevuld met die van professionals.

In **hoofdstuk 4** wordt in de conclusie antwoord op de onderzoeksvraag gegeven.

In **hoofdstuk 5** zijn de aanbevelingen voor professionals te lezen.

In **hoofdstuk 6** zijn de interviewleidraden te vinden.

2. Methode

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de vraagstelling van het onderzoek is. Tevens staat de opzet van het onderzoek beschreven en de wijze waarop het is uitgevoerd.

Vraagstelling

De vraagstelling van dit onderzoek is:

“Op welke manier draagt inzet van ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie eraan bij dat jongeren een gelijkwaardige en vanzelfsprekende samenwerkingspartner worden op verschillende systeemniveaus (van individueel hulptraject tot beleidsbeïnvloeding bij de Rijksoverheid)?”

Onderzoekopzet en uitvoering

Deze onderzoeksvraag is beantwoord door middel van interviews en panelgesprekken met jongeren met ervaring in de jeugdhulp en professionals uit de jeugdhulp die gezien kunnen worden als pioniers op het gebied van jongerenparticipatie. Dit onderzoek is een participatief onderzoek waarin de jongeren als relevante stakeholder hebben meegekeken met de verschillende onderzoeksfasen door middel van een klankbordgroep. Er is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Deze methode sluit zo goed mogelijk aan bij de perspectieven van de jongeren zelf en biedt jongeren de ruimte hun verhaal te doen. Daarnaast is deze methode ondersteunend bij het interpreteren van bepaalde concepten.

De klankbordgroep

Voor dit onderzoek is een jongeren klankbordgroep opgericht. Deze bestond uit zes jongeren met ervaring in de jeugdhulp. Een deel van de jongeren van de klankbordgroep nam ook deel aan het panelgesprek. De jongeren voor de klankbordgroep zijn geworven door middel van een flyer die is verspreid binnen connecties van Stichting Alexander en verschillende instellingen en jongerenraden. Tijdens dit onderzoek heeft de klankbordgroep advies uitgebracht tijdens verschillende fasen in het onderzoek. De klankbordgroep is twee keer online bij elkaar gekomen. Ze hebben tijdens de eerste bijeenkomst advies uitgebracht over de interviewvragen, waarna hun feedback is verwerkt voordat de tweede helft van de interviews en het panelgesprek plaatsvonden. Daarnaast hebben ze feedback gegeven op de aanbevelingen voor de professionals. De jongeren uit de klankbordgroep hebben voor iedere bijeenkomst een vergoeding van €15 ontvangen voor deelname.

De respondenten

Jongeren

De jongeren zijn geworven door middel van een flyer die is verspreid binnen het netwerk van Stichting Alexander, StroomOp, verschillende jeugdhulpinstellingen en jongerenraden. In totaal zijn er voor dit onderzoek zeven jongeren met ervaring in de jeugdhulp geïnterviewd. In de bijlage is de interviewleidraad van de jongeren te vinden. De geïnterviewde jongeren waren tussen de 17 en 29 jaar oud. In de eerste fase van het onderzoek zijn er twee individuele interviews online afgenomen door onderzoekers van Stichting

Alexander. De student-onderzoekers hebben daarnaast nog een online interview afgenomen. Bovendien hebben de student-onderzoekers een fysiek panelgesprek georganiseerd, waarbij vier jongeren met elkaar in gesprek gingen. Alle jongeren hebben na afloop een vergoeding van €15 ontvangen.

Professionals

In aanvulling op het perspectief van de jongeren is er in totaal met twaalf professionals gesproken. Deze professionals zijn persoonlijk benaderd via LinkedIn en jeugdhulporganisaties. Zij zijn in hun werk veel bezig met het faciliteren van inspraak van jongeren en werken vaak al met ervaringsdeskundigheid. Ze kunnen dan ook gezien worden als pioniers op het gebied van jongerenparticipatie. In de eerste fase van het onderzoek zijn zes online interviews met professionals afgenomen door onderzoekers van Stichting Alexander. Vervolgens hebben de student-onderzoekers twee individuele interviews afgenomen. Bovendien hebben de student-onderzoekers een panelgesprek georganiseerd, waarbij vier professionals hun kennis en perspectieven met elkaar konden delen. In de bijlage is de interviewleidraad van de professionals te vinden. Zowel de interviews als het panelgesprek hebben online plaatsgevonden.

Kwalitatieve analyse

De gesprekken zijn met toestemming van de respondenten opgenomen. De individuele interviews zijn getranscribeerd en tijdens de panelgesprekken is door de onderzoekers genotuleerd. Persoonlijke gegevens zijn achteraf geanonimiseerd. Vervolgens zijn de interviews middels het programma MaxQDA geanalyseerd. Door middel van labeling zijn de verschillende thema's die in de gesprekken aan bod zijn gekomen gecategoriseerd en geordend. Uit de verschillende thema's uit de analyse zijn daarna aanbevelingen geformuleerd.

3. Resultaten

Aan de hand van de gesprekken met de jongeren en professionals worden eerst de begrippen ‘invloed uitoefenen’ en ‘gelijkwaardigheid’ toegelicht. Vervolgens ligt de focus op de actoren die een rol spelen bij het maken van jongeren tot een gelijkwaardige en vanzelfsprekende samenwerkingspartner. Ten slotte zijn de verschillende uitdagingen beschreven. In dit onderzoek is de input van de jongeren leidend en is deze aangevuld met de inbreng van de professionals.

Begripsverheldering

Invloed uitoefenen en gelijkwaardigheid zijn belangrijke elementen voor jongerenparticipatie en ervaringsdeskundigheid. Hieronder bespreken we hoe invloed uitoefenen en gelijkwaardigheid er volgens de geïnterviewde jongeren en professionals uitziet.

Invloed uitoefenen

Voor de jongeren betekent invloed uitoefenen vooral meepraten over hun eigen traject. Zo benoemen verschillende jongeren dat ze graag samen met de professional een behandelplan en doelen opstellen. Bovendien vinden ze het belangrijk dat ze kunnen meepraten over wat ze graag anders zien binnen hun eigen traject of de instelling, zoals bijvoorbeeld invloed op de leefregels. Daarnaast vinden ze het heel belangrijk dat er ook iets wordt gedaan met de input die zij leveren. Ook zouden jongeren graag hun eigen mentor kiezen, om te zorgen dat ze een fijne klik met deze persoon hebben en daardoor sneller naar hun mentor toegaan als er iets is. Een jongere (17 jaar) vertelt: *“Je eigen mentor kiezen na 6 weken te proeven, niet dat dat voor je ingevuld wordt. Als je een mentor hebt waar je niet mee overweg kan dan deel je daar ook niks mee, en er wordt wel verwezen naar je mentor als er iets is.”* Professionals sluiten zich aan bij het bovenstaande en zien invloed uitoefenen als mede-eigenaarschap. Jongeren verdienen volgens hen de regie over hun eigen leven. Doordat jongeren invloed uitoefenen, voelen en dragen ze ook meer verantwoordelijkheid. Het is dus belangrijk dat jongeren weten dat ze invloed uit kunnen oefenen.

Gelijkwaardigheid

Volgens de jongeren begint gelijkwaardigheid wanneer professionals goed luisteren, de input van jongeren serieus nemen en hier ook iets mee doen. Bovendien willen jongeren graag meebeslissen over hun eigen behandeltraject en -doelen. Professionals vullen aan dat het goed is om bij de jongere te beginnen: vraag wat de jongere nodig heeft en waar de jongere aan wil werken. *“Je kunt ook gewoon vragen wat er nodig is. Wat heb je nodig om dit te kunnen? Het is meer een houding”*, aldus een ondersteuner van een jongerenraad.

Jongeren en professionals geven beiden aan dat het belangrijk is te blijven evalueren en te vragen waar jongeren aan willen werken en wat daarvoor nodig is. Tevens vinden jongeren transparantie van belang. Dit kan bijvoorbeeld door terugkoppeling van de input die de jongeren hebben gegeven en inzicht in het eigen dossier zodat de jongeren weten wat er over hen is besproken.

Gelijkwaardigheid houdt voor jongeren ook in dat professionals iets van zichzelf delen, omdat jongeren zich ook kwetsbaar opstellen. Een jongere (17 jaar) zegt hierover: *“De begeleiding vertelt niks over zichzelf, je weet niks over ze. Zou fijn zijn als ze in gesprekken ook wat over zichzelf vertellen. Als ze zichzelf wat kwetsbaarder opstellen en vertellen waar zij mee zitten.”*

Jongeren zeggen zich lang niet altijd een gelijkwaardige gesprekspartner, laat staan samenwerkingspartner te voelen, onder andere doordat ze het gevoel hebben dat de professional boven hen staat. Professionals geven ook aan dat jongeren in de praktijk lang niet altijd als gelijkwaardige samenwerkingspartner worden betrokken, terwijl een coördinator van een jongerenraad benoemt dat *“gelijkwaardigheid de belangrijkste randvoorwaarde is. Het start bij het gevoel van gelijk zijn en dus samen kijken wat er nodig is.”*

Actoren

Voor het verkrijgen van een gelijkwaardige positie spelen allerlei actoren een rol. Voor de meeste jongeren zijn vooral professionals sleutelfiguren bij het verkrijgen van meer invloed. Ook wordt door jongeren de inzet van ervaringsdeskundigen benoemd. De instelling en overheid worden door jongeren zelf weinig genoemd, maar kunnen volgens professionals wel een belangrijke rol spelen bij het uitoefenen van meer invloed. Hieronder bespreken we de werkzame elementen per actor.

Professionals

In het ideale geval is een professional iemand bij wie je altijd terecht kan en die je vertrouwt. Jongeren zien vertrouwen als een belangrijke basis: als dit er niet is, dan kunnen de jongeren ook niet met hun doelen aan de slag. De eigenschappen die hieronder worden beschreven dragen volgens jongeren dan ook bij aan dat vertrouwen. Jongeren vinden het bijvoorbeeld vooral belangrijk dat de professional goed naar hen luistert, empathisch reageert en hen serieus neemt. Zo vertelt een jongere (17 jaar) over haar professional die niet goed naar haar luisterde: *“Het was alsof ik tegen een muur praatte. Ik zocht dan liever andere begeleiding op om tegen te praten.”* Tevens vinden jongeren het prettig als de professional ook open is over zijn/haar persoonlijke leven en niet alleen de jongere zich kwetsbaar hoeft op te stellen.

Ook vinden jongeren het fijn als de professional zich probeert in te leven in de leefwereld van de jongere, denk bijvoorbeeld aan cultuursensitiviteit. Jongeren vertellen dat het fijn is als een professional geïnteresseerd is in bepaalde gewoontes van een cultuur, die voor de professional wellicht onbekend zijn. De jongeren vinden daarnaast het taalgebruik van de professional van belang. Dit taalgebruik moet direct en begrijpelijk zijn en niet te veel vaktermen bevatten. Bovendien geven jongeren aan dat het vooral belangrijk is niet iets voor een jongere in te vullen. *“Veel mensen zeggen ‘ik begrijp het’, maar zij hebben het niet meegemaakt dus dan begrijp je het niet”,* zegt een jongere (20 jaar) hierover. Daarnaast geven professionals aan dat het ook belangrijk is af en toe humor te gebruiken om zware onderwerpen lichter te maken.

Daarbij vinden jongeren het fijn als er maatwerk wordt geleverd en er dus per persoon wordt gekeken wat past. Ook is het fijn als een professional buiten de lijntjes durft te kleuren en denkt in mogelijkheden en oplossingen. Professionals noemen dan ook ‘het gewoon doen’ als werkzaam element, eventueel door middel van een pilot. *“We geloven erin dat je niet te veel moet praten maar het gewoon moet doen. Je kan wel 20 artikelen schrijven, maar je moet het gewoon doen.”* (Professional participatief onderwijs).

Ervaringsdeskundige/-professional

Zoals eerder vermeld vinden jongeren het fijn als een professional begrijpt wat ze hebben meegemaakt. Jongeren zeggen dat je dit alleen begrijpt als je zelf iets soortgelijks hebt meegemaakt. Jongeren zouden het daarom fijn vinden als een ervaringsdeskundige/-professional bij de intake aanwezig is. Tevens kan een ervaringsdeskundige als buddy fungeren. Ervaringsdeskundigen kunnen voor jongeren een inspirerend voorbeeld zijn en kunnen jongeren een peptalk geven als ze die nodig hebben. Professionals vullen aan dat het belangrijk is ervaringsprofessionals deel uit te laten maken van het team: *“Die sluiten aan bij de casuïstiek en zijn een brug tussen de professionals en de jongeren, beide kanten op. Dit is erg waardevol. Er zijn ook ervaringsdeskundigen binnen het kernteam, dus binnen de directie. Dat is een erg mooie ontwikkeling”* (Orthopedagoog). Professionals zien ervaringskennis dan ook als gelijkwaardige bron ten opzichte van wetenschappelijke kennis en praktijkkennis van professionals.

Instelling

Professionals vertellen dat de instelling verantwoordelijk is voor jongerenparticipatie en dit moet faciliteren. Dit kan bijvoorbeeld door het opzetten van een jongerenraad. Een jongerenraad wordt door zowel de jongeren als professionals gezien als een prettige en goede manier om de jongeren hun mening kenbaar te laten maken over de regels en het beleid binnen de instelling. Sommige jongeren zitten zelf ook in een jongerenraad en benoemen dat dit voor hen belangrijk is: *“Maar omdat zij mij hebben geholpen met dingen vertellen en zorgen dat ik mijn mening gaf, hebben zij mij echt geholpen. En zo heb ik ook geleerd om mijn mening überhaupt te kunnen vormen. Dat is wel één van de dingen waar ik moeite mee had. Het feit dat ik een goed onderbouwde mening gaf en dat ik wist hoe ik dat moest uitleggen aan mensen.”* (Jongere, 20 jaar). Het is van belang dat de instelling ook binnen alle lagen van de organisatie uitdraagt dat ze jongerenparticipatie belangrijk vinden. Daarbij is het belangrijk dat organisaties tijd en geld vrijmaken voor jongerenparticipatie en de jongerenraad.

Overheid

Voor de jongeren was het invloed uitoefenen op niveau van de overheid een *“ver van je bed show”*. Dit heeft met meerdere zaken te maken. Ten eerste hebben jongeren geen ervaring met invloed uitoefenen op overheidsniveau. Bovendien is het voor jongeren vaak lastig te begrijpen hoe besluitvormingsprocessen op dat niveau werken en op welke manier ze daar invloed op zouden kunnen uitoefenen. Professionals geven aan dat het daarom van belang is jongeren structureel te betrekken bij het beleid wat hen aangaat. Dit kan bijvoorbeeld door ervaringsdeskundigen bij nieuwe wetsvoorstellen te betrekken. Ervaringsdeskundigen kunnen inhoudelijk een vertaalslag maken, zodat beleid beter aansluit bij het perspectief van de jongere zelf. Het is dus belangrijk dat jongerenparticipatie als iets vanzelfsprekends gezien wordt en dat daar genoeg aandacht en tijd aan wordt besteed. Een beleidsmedewerker van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) zegt hierover: *“Dus dat het niet meer is van 'we moeten een plek in de agenda vrijhouden' of 'we moeten zorgen dat daar een jongere bij zit', maar meer 'wat is nou eigenlijk wat wij dagelijks doen? En hoe zorgen we er nou voor dat daar van nature al jongeren in voorkomen?’”*

Uitdagingen

Zowel jongeren als professionals signaleren verschillende uitdagingen op het gebied van jongerenparticipatie. Jongeren gaven tijdens de klankbordgroep bijeenkomst aan dat *“het beestje bij de naam genoemd mag worden”* en het belangrijk is dat je zegt waar het op staat. Ze hebben het dus liever

over 'problemen' dan 'uitdagingen'. Een jongere (18 jaar) benoemt het probleem dat het daadwerkelijk doorvoeren van veranderingen lang duurt: *"Alleen ik vind het gewoon zo jammer dat daadwerkelijke veranderingen zo moeilijk zijn. Er komt ook veel juridische rotzooi bij kijken en dat soort dingen. Dat vind ik wel jammer."* Een uitdaging is om de input van jongeren daadwerkelijk mee te nemen en daarmee verandering te bewerkstelligen.

Daarnaast ervaren jongeren het als probleem dat ze zich niet serieus genomen voelen doordat ze minderjarig zijn en/of door hun diagnose(n). Zo vertelt een jongere (20 jaar): *"Er werd toen ik minderjarig was vooral naar mijn ouders geluisterd, omdat ze dachten dat ik dom was vanwege mijn fysieke beperking."* Een andere jongere (20 jaar) vulde aan: *"Het komt er altijd op neer dat je minderjarig bent en dat je dan minder geloofwaardig bent."* Soms worden rapportages met verouderde informatie nog steeds als leidend gezien. Professionals herkennen deze uitdagingen en merken daarnaast dat het lastig is om jongeren te bereiken voor een jongerenraad. Een ervaringsprofessional zegt hierover: *"Het is soms moeilijk om jongeren goed te kunnen bereiken, merk je. Er zitten vaak hulpverleners tussen, wegens AVG. Dat is begrijpelijk. Deze hulpverleners hebben het al druk."*

4. Conclusie

In dit onderzoek is gekeken naar de manier waarop de inzet van ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie bijdraagt aan het maken van jongeren als gelijkwaardige en vanzelfsprekende samenwerkingspartner op verschillende niveaus van invloed. Er is hierbij vooral gekeken naar *hoe* de invloed van jongeren vergroot kan worden. Er zijn verschillende werkzame factoren op verschillende niveaus te onderscheiden.

Allereerst is er gekeken naar jongerenparticipatie binnen het eigen hulptraject van de jongere. Hierbij speelt de professional een grote rol. Het is van belang dat de professional goed naar de jongere luistert en de jongere serieus neemt. Daarnaast zorgt het delen van meer persoonlijke verhalen door de professional voor een meer gelijkwaardige relatie tot de jongere. Dit bevordert de vertrouwensband en daarmee ook het zelfvertrouwen om invloed uit te oefenen. Bovendien draagt een ervaringsdeskundige/-professional bij aan de (h)erkenning van de situatie en het gevoel van de jongere, waardoor jongeren zich meer gehoord voelen en het perspectief van de jongeren beter wordt meegenomen in beslissingen.

Ten tweede is onderzocht hoe jongeren op instellingsniveau invloed kunnen uitoefenen. Hierbij is het vooral belangrijk dat de instelling jongerenparticipatie faciliteert en hier tijd, energie en aandacht in investeert. Een jongerenraad is een goed voorbeeld van een manier waarop jongeren hun mening leren geven en zo invloed kunnen uitoefenen op de regels en het beleid van hun instelling.

Ten derde is er gekeken hoe jongeren op gemeentelijk en landelijk beleidsniveau invloed kunnen uitoefenen. Jongeren vertellen dat er nauwelijks sprake is van invloed op dit niveau en dat ze ook niet goed weten hoe ze dat dan zouden kunnen doen. Belangrijk is dan ook dat jongerenparticipatie structureel wordt ingebed in de besluitvorming binnen beleid. Dit kan bijvoorbeeld door ervaringsdeskundigen te betrekken bij wetsvoorstellen.

Concluderend: als het aan de jongeren ligt, hoeft participatie helemaal niet zo ingewikkeld te zijn. Wees als professional geïnteresseerd, oprecht, blijf vragen wat de jongere nodig heeft en creëer een veilige omgeving. Dat is het begin, maar het allerbelangrijkste is: gewoon doen! Jongeren vinden namelijk dat het daadwerkelijk doorvoeren van veranderingen te lang duurt. Bovendien is het goed om als professional en instelling *out of the box* te denken en net even dat stapje extra te zetten om iets voor elkaar te krijgen. *“Als je niet weet waar je moet beginnen, moet je gewoon beginnen”*, zegt een beleidsmedewerker van VWS directie Jeugd hierover. *“Dus begin gewoon door te vragen aan de jongere waar je moet beginnen.”*

5. Aanbevelingen

Aan de hand van de gesprekken die met jongeren en professionals zijn gevoerd, zijn er aanbevelingen opgesteld die professionals in de praktijk kunnen toepassen. De aanbevelingen zijn toepasbaar op verschillende niveaus van invloed. Denk hierbij aan het eigen hulptraject van de jongere, het beleid van de (zorg-)instelling of het beleid van overheden. De aanbevelingen zijn erop gericht jongeren een vanzelfsprekende en gelijkwaardige samenwerkingspartner te maken op al deze niveaus van invloed.

Neem jongeren serieus

Veel jongeren hebben in het verleden al vaker de boodschap meegekregen dat ze minderwaardig zijn of hebben ervaren dat er toch niet naar hen geluisterd wordt. Als je ze gelijkwaardig wil laten participeren, dan is het van belang ze hun waarde terug te geven, door ze serieus te nemen en ze verantwoordelijkheid te geven. Neem de jongeren dus serieus, ongeacht leeftijd of diagnose. Zorg dat je oprecht luistert en iets doet met de input die jongeren geven. Een goede terugkoppeling is hierbij van belang: zorg dat de jongere weet wat je met zijn of haar input doet. Als je jongeren binnen een instelling, organisatie of op beleidsniveau invloed wilt laten uitoefenen, geef ze dan een vergoeding. Jongeren steken hier tijd en energie in en stellen zich kwetsbaar op. Daar mag dan ook een vergoeding tegenover staan.

*“Mijn eerste advies is: als je zegt dat je het serieus neemt, neem het dan ook serieus.”
(Ervaringsdeskundige en jeugdzorgwerker)*

Laat iets van jezelf zien

Als je aan jongeren vraagt “Wie heeft het verschil gemaakt in jouw traject?”, dan zijn dat vaak de professionals die iets persoonlijks deelden. Het is dus belangrijk dat je je als professional kwetsbaar opstelt en laat zien dat je ook maar een mens bent met je eigen onzekerheden en obstakels in het leven. Dit zorgt voor vertrouwen en moedigt jongeren aan om hun eigen ervaringen te delen. De valkuil van de professional is ook om het idee te hebben dat je alles moet weten en kennen. Maar het is juist belangrijk om de dingen die je niet weet toe te geven en het te checken bij de jongere zelf. Je kunt dan vragen stellen als: “Hoe vind je het gaan? Hoe vind je het als ik iets deel over mezelf?” Het kan een opening creëren bij de jongere en jezelf. Daarbij voelen jongeren het gelijk aan als je niet echt bent en puur werkt vanuit het boekje.

“Als professional moet je open en eerlijk te zijn. Jongeren moeten ook eerlijk en open zijn, dus het is wel eerlijk als de begeleiding dat ook doet.” (Jongere, 20 jaar)

Blijven bevragen

Betrek de jongere van begin tot eind bij het traject en probeer de jongere uit te dagen in het meedenken over redelijke oplossingen. Wat kun jij als jongere doen en wat heb je daarbij nodig van de professional en organisatie? Als je ze daarover laat meepraten, krijg je een dialoog waaruit meer begrip en inzicht komt. Hierbij is het belangrijk een balans te zoeken door aan de ene kant de jongere aan het denken te zetten,

maar aan de andere kant ook met voorstellen te komen wanneer een jongere er zelf niet uitkomt. Kijk dan ook wat er passend is per jongere. Daarbij is het belangrijk regelmatig tijdens de begeleiding te evalueren. Dit kan door vragen aan de jongeren te stellen zoals: “Vind je dat ik het goed doe? Wat kan er beter? Wat werkt en wat werkt niet? Wat heb je op dit moment nodig?”

“Blijf tussendoor kijken wat je dan nodig hebt, zijn de doelen nog nodig, al behaald of nog relevant?” (Jongere, 20 jaar)

Faciliteer participatie

Te vaak wordt de verantwoordelijkheid van participatie naar jongeren verschoven. “Zo van: als jij dat wilt, moet je dat maar gaan doen.” Jongeren weten vaak niet hoe ze dat kunnen doen en denken regelmatig dat ze daar niet competent genoeg voor zijn. Het is juist de taak van de organisaties om participatie structureel te faciliteren en daar tijd en geld voor vrij te maken. Belangrijk is dat er een jongeren-/cliëntenraad gefaciliteerd wordt waarin besproken wordt wat er anders kan binnen de organisatie/instelling. Zo kunnen jongeren invloed uitoefenen in de instelling, maar is het daarnaast ook een leerzaam proces. Jongeren krijgen hierdoor vertrouwen in het geven van hun mening.

“Dat ik niet meer onderaan zit en niet veel zeg, dus het feit dat ik in een jongerenraad mijn mening durf te geven en gewoon voluit durf te spreken.” (Jongere, 20 jaar)

“Maar het hoe wordt door heel veel mensen onderschat. We doen even een paar uurtjes dit en dan komt het wel goed. En je moet als organisatie echt investeren in uren en tijd en meer denkkracht ook”, verzekert een coördinator van een jongerenraad. Bovendien moet participatie door alle lagen binnen een organisatie uitgedragen worden. Wanneer er binnen de organisatie gelijkwaardigheid heerst, wordt dit ook uitgedragen naar de jongeren. Het is dus van belang dat het bestuur zich ook uitspreekt over het belang van jongerenparticipatie en ervaringsdeskundigheid.

Sluit aan bij de context van jongeren

Je kunt meer bereiken door op een passende manier met jongeren om te gaan. Zoek naar vormen van contact die bij de voorkeur van de jongere aansluiten, zoals een rondje wandelen in plaats van zitten in de behandelkamer. Bovendien wordt door jongeren laagdrempelige communicatie via WhatsApp of het spelen van een spel benoemd. Ben je ook bewust van je eigen bril. Houd bijvoorbeeld rekening met eventuele cultuurverschillen tussen jou en de jongere. Probeer oprecht geïnteresseerd te zijn naar een voor jou onbekende cultuur of gewoonte. Bovendien is het belangrijk om naar de persoon te kijken en waar dat passend is individuele regels te maken en standaard protocollen te laten vallen. Ga daarnaast het gesprek open in; zie de persoon achter de diagnose en neem oude rapportages niet als leidend.

“Er is best veel mogelijk. Lopen en sporten werkt bijvoorbeeld veel beter. Dat werkt spontaner en dan praat het makkelijker. Ik hoor dit ook van veel vrienden. Als je wat doet, en het loopt even vast, kun je beter op een activiteit over gaan.” (Jongere, 20 jaar)

Match je taalgebruik

Het is goed om op je taalgebruik te letten wanneer je met jongeren in gesprek bent. Jongeren vinden het fijn als je suggesties geeft zoals “je kan” in plaats van “je moet”. Zeg verder niet dat je iets snapt of herkent, wanneer je er zelf geen ervaring mee hebt. Een suggestie van de jongeren is: “Ik heb er geen ervaring mee, maar ik probeer te begrijpen hoe het voelt voor jou”. Ook helpt het bij een gesprek even te herhalen wat de jongere zegt om te checken of je iets goed hebt begrepen. Vervolgens kan de jongere zelf aangeven of je het goed hebt begrepen. Match bovendien je taalgebruik aan het niveau van de jongere waarmee je in gesprek bent. Hierbij mag je best wat humor gebruiken. Dingen die zwaar zijn op papier, kun je zo wat luchtig maken. Daarnaast vinden jongeren het fijn als je zegt waar het op staat en “het beestje bij de naam benoemt”. Dus wring je als professional niet in allerlei hoeken bij het benaderen van jongeren. Wees je ook bewust van stigmatiserend taalgebruik.

*“Het zijn geen kwetsbare jongeren, maar jongeren in kwetsbare omstandigheden.”
(Coördinator Jongerenraad)*

Geef vertrouwen, maar wees ook betrouwbaar

De professionals zien jongeren het meest groeien als je ze vertrouwen geeft. Iedereen wil het gevoel hebben erbij te horen, het goed te doen, gewaardeerd te worden. Geef jongeren dat vertrouwen. Jongeren zullen constant toetsen of jij hen echt wil helpen en eerlijk bent. Vaak omdat ze in het verleden anders hebben meegemaakt. Jongeren geven dan ook aan dat wanneer hun vertrouwen geschonden is, dit moeilijk herstelt. Pas als dit vertrouwen er is, voelen jongeren een veilige omgeving waarin ze vrijuit kunnen spreken.

“Vraag aan de jongere zelf wat nodig is om hun vertrouwen te winnen.” (Jongere, 17 jaar)

Werk samen en maak jongeren mede-eigenaar van hun proces

Begin bij de jongeren en maak ze mede-eigenaar. Als professional kun je dit doen door samen met de jongere een behandelplan op te stellen. Bespreek welke doelen de jongere wil behalen en kijkt wat past bij de jongere en zijn/haar kwaliteiten. Leg geen ideeën of plannen voor die jijzelf hebt bedacht, maar laat de ideeën vanuit de jongere komen. Wanneer de jongere het zelf even niet weet, kun je als professional hardop meedenken over wat kan helpen. Hierbij is het ook belangrijk de doelen even te laten rusten, als de jongere eerst even wil wennen. Kijk hierbij ook op instellingsniveau hoe jongeren invloed kunnen hebben op de dagelijkse werkwijze. Denk hierbij aan het bepalen van een daginvulling, de groepsregels en concrete zaken zoals het meenemen van je eigen bed. Laat de jongere ook een vaste hulpverlener kiezen, waar ze bij terecht kunnen. Wanneer jongeren invloed hebben, ervaren ze meer regie over hun leven wat zorgt voor het nemen van verantwoordelijkheid. Op beleidsniveau is het ook belangrijk jongeren te betrekken. Maak het vanzelfsprekend dat jongeren met ervaring binnen de jeugdhulp meepraten over beleid dat hen aangaat. Werk als beleidsmaker samen met een jongeren-/cliëntenraad en zie ze als gelijkwaardige samenwerkingspartner wanneer er beleid wordt gemaakt over jongeren in de jeugdhulp.

“Doe het vanaf het begin samen. Dan weet je wat werkt, dan weet je waarover ze bevraagd willen worden en wat niet. Dan weet je wat ze belangrijk vinden qua onderwerpen. Welk tijdstip past. Neem ze gewoon serieus vanaf het begin.” (Ondersteuner jongerenraad)

Zie ervaringskennis als gelijkwaardige kennisbron

In de praktijk kennis en onderzoekskennis ontbreekt het vaak nog aan ervaringskennis. Dit zijn drie verschillende bronnen die noodzakelijk zijn en waar meer verbinding in hoort te komen. Ervaringskennis hoort als gelijkwaardige bron naast de andere vormen van kennis te staan. Het begint dan ook met erkenning van het perspectief: het perspectief van jongeren doet er toe. Het zijn dus niet alleen ervaringen, maar ook kennis die van waarde is. Uiteindelijk komt het er op neer dat je de stem van de jongere net zo serieus neemt als de stem van de professional of van wetenschappelijk onderzoek. Laat ervaringsdeskundige of -professionals bijvoorbeeld een vast onderdeel zijn van het team of zet ze in om jongeren zich meer op hun gemak te laten voelen, bijvoorbeeld in de vorm van een buddy. Daarbij geven jongeren aan dat de aanwezigheid van een ervaringsdeskundige of -professional tijdens bijvoorbeeld de intake het ijs kan breken.

*“Maar wat ik wel kan inschatten, is dat jongeren soms dingen kunnen vragen waar volwassen mensen met heel veel kennis en ervaring dan van denken: oh ja, daar heb ik eigenlijk nog niet bij stilgestaan, of dat heb ik eigenlijk nog niet zo bedacht nu je dat zo stelt.”
(Ervaringsdeskundige en jeugdzorgwerker)*

Wees transparant

Participatie begint bij openheid en transparantie. Het is dus als jongere belangrijk te weten waar je staat en wat je kan verwachten. Zorg als professional voor duidelijkheid door te laten weten waarop jongeren invloed kunnen uitoefenen en waarop niet, wat er met hun input wordt gedaan en waarom deze wel of niet wordt gebruikt. Vanuit daar heb je vertrouwen en vanuit vertrouwen kan de jongere aangeven wat die wil, omdat die weet wat er met de input wordt gedaan. Bovendien is het prettig voor jongeren om te weten wat er over hen wordt besproken en wat er in hun dossier staat.

“Transparantie is belangrijk om te voorkomen dat jongeren teleurgesteld zijn van: we dachten dat we hier iets op konden doen, we hebben informatie gegeven en toen is er niks mee gebeurd.”(Beleidsmedewerker VWS, directie Jeugd)

6. Bijlagen

Leidraad interviews met jongeren

Introductie onderzoek:

Met het project *Jongeren als stakeholder in jeugdhulp* streeft StroomOp ernaar dat jongeren een vanzelfsprekende en gelijkwaardige samenwerkingspartner worden op alle niveaus van invloed. Of het nu gaat om het eigen hulptraject, het beleid van de (zorg-)instelling of het beleid van overheden. Als onderdeel van dit project, onderzoek ik wat succesfactoren zijn voor de inzet van ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie. Hiervoor zijn in de eerste fase al 6 professionals en 2 jongeren geïnterviewd en gaan we nu nog verschillende jongeren interviewen tijdens een panelgesprek en individueel.

Hoofdvraag van het onderzoek is: Op welke manier draagt inzet van ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie eraan bij dat jongeren een gelijkwaardige en vanzelfsprekende samenwerkingspartner worden op verschillende niveaus?

We gaan tijdens dit interview **langs zes thema's**: begripsverheldering, werkzame factoren, actoren, gelijkwaardigheid, uitdagingen en aanbevelingen.

Interview regels:

- Ben je akkoord met opnemen? (opname wordt alleen gebruikt om interview uit te werken, daarna wordt deze verwijderd)
- Het is anoniem.
- Het interview zal ongeveer 45 minuten duren.
- Vergoeding van €15 + reiskosten
- Nog vragen voordat we beginnen?
- Je mag elk moment stoppen of aangeven als het niet gaat.
- Vinden jullie het spannend om voor een groep te spreken?

Iemand typt mee tijdens het gesprek

Vragen

1. Begripsverheldering

Weet je hoe je invloed kan uitoefenen?

Wat betekent voor jou invloed/meedenken/mee bepalen hebben in jouw eigen traject en/of de (zorg)instelling?

- Hoe ziet dat eruit?
- Wat levert dat op?
- Wat kost jou dat?

2. Werkzame factoren

- Heb je invloed op jouw eigen traject of hoe de zorg is georganiseerd? En op beleid? (gemeente, andere overheden)
- Weet jij hoe je invloed kan uitoefenen op beleid?'
- Heeft jouw invloed gevolgen (gehad) op
 - jouw eigen traject? Welke?
 - hoe de (zorg)instelling werkt? Welke?
 - op het beleid van de gemeente? (en andere overheden?) Welke?

- Hoe komt dat? (doorvraag: wat heeft geholpen waardoor je invloed had?) Wat had het grootste effect?

3. Actoren

- Welke hulpverlener was belangrijk voor jou en waarom? (focus op invloed uitoefenen)
- Wat hebben ze gedaan waardoor jij invloed hebt (had)?
- Hoe belangrijk was het dat deze personen dat deden?
- Zijn er nog anderen die een rol (hadden) kunnen spelen? Wie? Wat wil(de) je dat zij doen (deden)?

4. Gelijkwaardigheid

Op welke manier praat jij mee/heb jij invloed?

- Vind jij dat je gezien wordt als een gelijkwaardige samenwerkingspartner of samenwerkingspartner?
- Zo ja, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
- Zo nee, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
 - Wat is er nodig waardoor je wel gezien wordt als een gelijkwaardige samenwerkingspartner? Wie kan hierbij helpen? Hoe?

5. Problemen

Welke problemen kom je tegen wanneer je meepraat/je invloed uitoefent?

- Op welke manier lukte het om die problemen te overwinnen?
- Zijn er dingen die toch onoplosbaar zijn of lijken?
- Zo ja, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
- Zo nee, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
- Wat is volgens jou de belangrijkste reden dat het onoplosbaar is of lijkt?
- Zijn er manieren om daar mee om te gaan?

6. Aanbevelingen

Welk advies heb jij voor de mensen die jongeren kunnen laten meepraten over

- eigen behandeling/het traject van de jongere?
- hoe de (zorg)instelling werkt?
- op het beleid van de gemeente (En andere overheden)?

7. Afronding

- Heb je nog iets belangrijks te zeggen?
- (Zou je mij in contact willen brengen met een jongere vanuit jouw organisatie die ik over dit onderwerp mag interviewen?)
- Cadeaubon of geld
- Declaratie treinticket indienen bij Stichting Alexander
- Hoe vonden jullie het?

Leidraad interviews met professionals

Introductie onderzoek:

Met het project *Jongeren als stakeholder in jeugdhulp* streeft StroomOp ernaar dat jongeren een vanzelfsprekende en gelijkwaardige samenwerkingspartner worden op alle niveaus van invloed. Of het nu gaat om het eigen hulptraject, het beleid van de (zorg-) instelling of het beleid van overheden. Als onderdeel van dit project, onderzoek ik wat succesfactoren zijn voor de inzet van ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie. Hiervoor interviewen we in de eerste fase 6 professionals en 2 jongeren. Ik wil jou daarom ook vragen of jij mij in contact kan brengen met een jongere die ik over dit onderwerp kan interviewen.

Hoofdvraag van het onderzoek is: Op welke manier draagt inzet van ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie eraan bij dat jongeren een gelijkwaardige en vanzelfsprekende samenwerkingspartner worden op micro, meso en macro niveau?

We gaan tijdens dit interview langs zes thema's: begripsverheldering, werkzame factoren, actoren, gelijkwaardigheid, uitdagingen en aanbevelingen.

Interview regels:

- Ben je akkoord met opnemen? (opname wordt alleen gebruikt om interview uit te werken, daarna wordt deze verwijderd)
- Wil je dat het anoniem is? Dan is dat mogelijk maar we kunnen je ook met naam en organisatie noemen.
- Het interview zal ongeveer 45 minuten duren.
- Nog vragen voordat we beginnen?

Vragen

1. Wie ben jij en hoe ben jij in je werk bezig met ervaringsdeskundigheid en jongerenparticipatie?

2. Begripsverheldering

Wat betekent voor jou dat jongeren invloed hebben in hun eigen traject en/of de (zorg)instelling en/of beleid van overheden?

- hoe ziet dat eruit?
- wat levert dat op?
- wat kost jou dat?

3. Werkzame factoren

- Hebben jongeren invloed op hun eigen traject of hoe de zorg is georganiseerd? En op beleid? (gemeente, andere overheden) Waarop wel? Waarop niet?
- Hoe komt dat? (doorvraag: wat heeft geholpen waar jongeren invloed hadden?)
- Heeft hun invloed gevolgen (gehad) op
 - het traject van de jongere? Welke?
 - hoe de (zorg)instelling werkt? Welke?
 - op het beleid van de gemeente? (En andere overheden) welke?

4. Actoren

- Wie spelen er een rol waardoor jongeren invloed hebben?
- Wat hebben ze gedaan waardoor jongeren invloed kregen? Is/was dat genoeg, vind je? Hoe komt dat?

- Wat is volgens jou het belangrijkste/meest doorslaggevende geweest?
- Hoe belangrijk was het dat deze personen dat deden? Wat was daar belangrijk aan?
- Zijn er nog anderen die een rol (hadden) kunnen spelen? Wie? Wat wil(de) je dat zij doen (deden)?
- Hoe zie jij je eigen rol bij het versterken van de invloed van jongeren?

5. Gelijkwaardigheid

Op welke manier praten jongeren mee/ hebben jongeren invloed?

- Wat betekent gelijkwaardigheid voor jou?
- Vind jij dat jongeren gezien worden als een gelijkwaardige samenwerkings-/gesprekspartner?
- Zo ja, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
- Zo nee, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
 - Wat is er nodig zodat jongeren wel gezien worden als een gelijkwaardige samenwerkings-/gesprekspartner? Wie kan hierbij helpen? Hoe?
- Zie jij zelf jongeren als een gelijkwaardige samenwerkings-/gesprekspartners voor jezelf? Waar merken zij dat aan? Kun je een voorbeeld geven?
- Wanneer is het voor jou makkelijk om naast de jongere(n) te staan? Wanneer niet? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven? Kan dat anders? Hoe wel / hoe niet?

6. Uitdagingen

Welke uitdagingen kom je tegen wanneer jongeren meepraten/hun invloed uitoefenen?

- Op welke manier lukte het om die uitdagingen te overwinnen? Waaraan merkte je dat dat werkt?
- Zijn er dingen die toch onoplosbaar zijn of lijken?
- Zo ja, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
- Zo nee, hoe komt dat? Waar merk je dat aan? Kun je daar een voorbeeld van geven?
- Wat is volgens jou de belangrijkste reden dat het onoplosbaar is of lijkt?
- Zijn er manieren om daar mee om te gaan?

7. Aanbevelingen

Welk advies heb jij voor de mensen die jongeren kunnen laten meepraten over

- het traject van de jongere?
- hoe de (zorg)instelling werkt?
- op het beleid van de gemeente (En andere overheden)?

8. Afronding

- Zijn er vragen die ik niet heb gesteld waar je nog wel wat over zou willen zeggen?
- (Zou je mij in contact willen brengen met een jongere vanuit jouw organisatie die ik over dit onderwerp mag interviewen?)

Herenmarkt 93c
1013 EC Amsterdam
020-6263929
info@st-alexander.nl
st-alexander.nl